

J. Brentius
Argumenta.

Halae Suev.
1548.

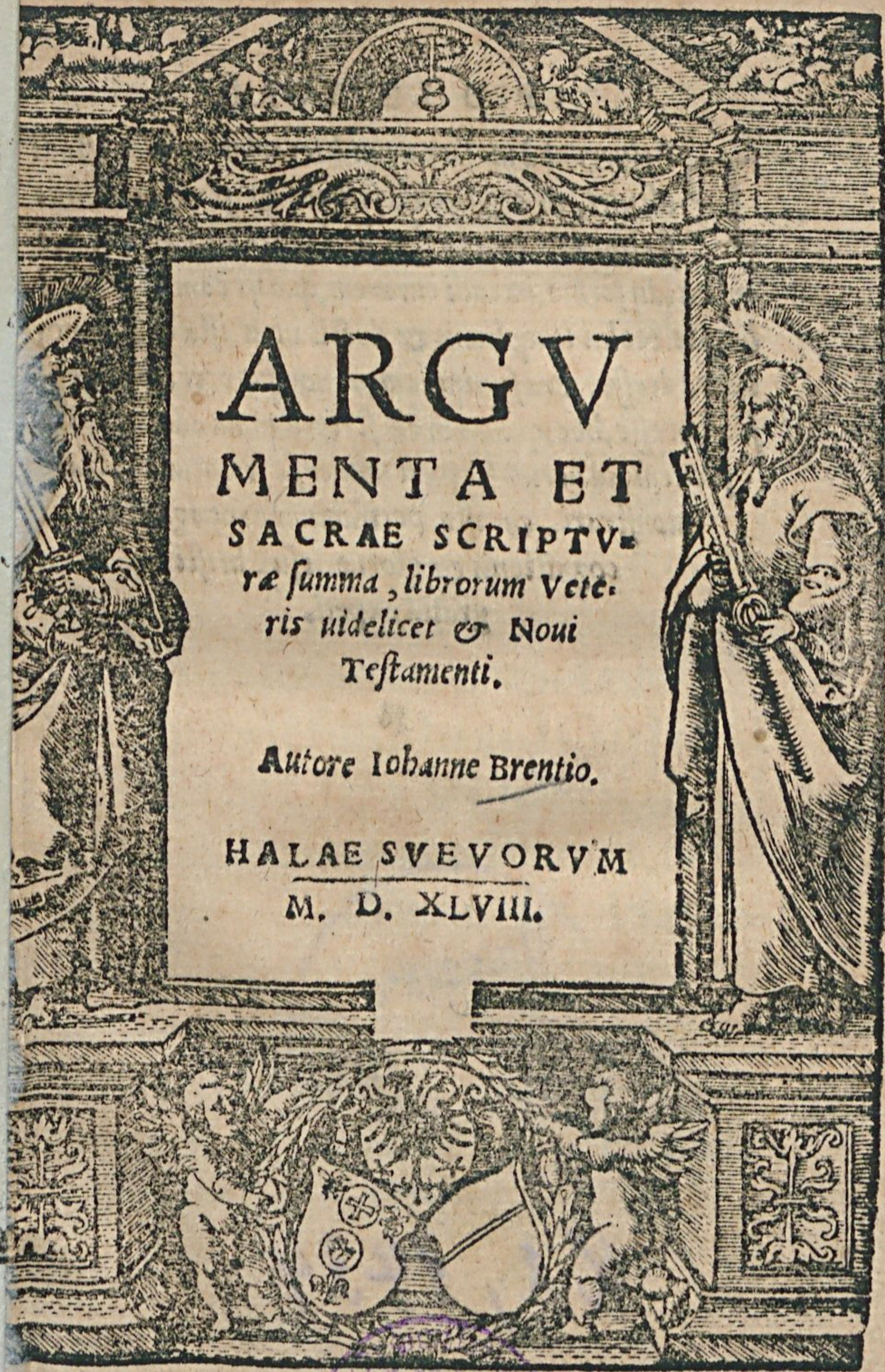
Jc
28692

100
Romm

dt. Ausg. v. J. 2070

ARGV
MENTA ET
SACRAE SCRIPTV-
re summa, librorum Vete-
ris uidelicet & Noui
Testamenti.

Autore Iohanne Brentio.

HALAE SVEVORVM
M. D. XLVIII.

PIO LECTORI.

Petiuerunt à me sacrarum literarum quidam studi-
osi uiri, ut argumenta solum, & summam totius
scripturae, eximij theologi Iohannis Brentij, hae
enchiridij forma, excudi curarem, quo ijs commodius uti
liceret. Noli itaq; bonis & doctis uiris, ista qualicunq;
opera deesse. Praesertim cum me non fugeret, ipsis per-
suasum esse, hoc, quãuis breui scripto, uiam adeoq; aditã
facilem, ad uerum scopum uniuersae scripturae sacrae
monstrari, & ista potissimum propagandae
cognitionis & gloriae iesu Christi
gratia expeti.

X 2, 1434

Ola hæc scriptura, quæ
canonicis libris ueteris ac
noui testamenti contine-
tur, rectam nobis & cer-
tam seu artem seu uiam demonstrat,
qua ad ueram eamq; perpetuam salu-
tem, & quam gentium Philosophi
humana ratione semper quæsiuerunt,
nunquam autem inuenerunt, foelici-
tatē perueniamus. Nam hoc unum &
solum huic scripturæ propositum est,
ut cognitionē filiū Dei, DOMINI
NOSTRI IESU CHRISTI
doceat, et gloriam eius illustret, ac hu-
mano generi, commendet. Hæc est
huius scripture prora, quod aiunt, &
puppis. Hoc spectant, hoc uolunt, eò
tendunt, id agunt, ad eum exitum pro-
perant omnia, quæ in his literis com-
prehensa sunt. Sed quid cunctor, hoc

A ij

uel paucissimis singulos huius scrip-
turae libros percurrēdo demonstrare:
GENESIS (sic primum librum
Mosis uocant) etsi ad hunc usum scri-
pta esse uidetur, ut posteritas cogno-
scat initium huius mūdi, progressum
humani generis, diluuium, incendiū
Sodomiticum, & res gestas patriar-
charum, maxime tamen omnium do-
cet CHRISTVM, filium Dei.
Postquam enim descriptus est lapsus
hominis, et interitus eius propter pec-
catum, additur promissio de semine
mulieris, quod est IESVS CHRI-
STVS, quæ promissio deinde re-
nouata est, & in Abrahami semen, au-
tore spiritu sancto, quasi deriuata, ac
paulo post ad familiam Iudæ, filij Ia-
cob traducta. Hæc promissio, non
margarita tantum est libri Geneseos,
sed

sed totus thesaurus eius. Hanc promissionem patriarchæ tam prædicando, quàm sacrificando in familijs suis uerunt: hac coram Deo iustificati sunt per fidem: hac conseruati sunt in maximis aduersis, in morte denicq; ipsa.

EXODVS, habet insignẽ conuentionẽ de Christo uenturo & prædicaturo in populo Israel, quæ scripta est in capite tricesimo tertio, & tricesimo quarto. In alijs partibus, in quibus describitur liberatio Israelitarum ex Aegypto, promulgatio Decalogi, & institutio Reipublicæ Ecclesiasticæ & Politicæ in Israel, uidetur longe aliud huius libri propositum, quàm ut describatur Christus: sed si rem diligenter perpendas, tota Exodus hoc præcipue spectat, ut commendet Christum Ecclesie Dei, Israelitæ enim uin-

A in

dicati sunt in libertatem, et redacti legibus in unum corpus Reipublicæ, (id quod in Exodo scribitur) ut esset populus, in quo promissiones de Christo, publicis concionibus et sacris conseruarentur, & familia, è qua Christus uenturus erat, certo constaret. Quid Decalogus? Profecio, non alio quam in Christum respicit. Conclufit (inquit Paulus) scriptura omnia sub peccatum (hoc autem maxime omnium fit per Decalogum) ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Et mox: Lex Pædagogus noster fuit ad Christum, ut ex fide iustificaremur. Sed quid dicam, de agno Paschali, de sacerdotio Leuitico, tabernaculo & propitiatorio, ac de reliquis sacris in Exodo institutis? Hæc ad docendum & illustrandum Christum peruenire,

pertinere, notius est, quod ut hoc loco pluribus indicari debeat. Hic ergo finis est Exodi, ut Christus cognoscat:

Idem sentiendum est de LEVITICO libro, in quo cum describantur Levitica sacrificia, Leviticæ sanctificationes & immunditiæ, & aliæ id genus observationes, non est dubium, quin & is liber maxime de Christo contionetur. Omnia enim Levitica sacrificia sunt contiones de Christo, & quæ de sanctificatione ab immundicia traduntur, Christum ueræ sanctificatorem adumbrant.

In NUMERIS extat illustre uaticinium Balaam de regno Christi. Non solum autem hac in parte prædicatur de Christo, sed totus liber inuoluetur Christum & ad Christum proposito suo tendit. Numerantur Israe-

A iiij

litæ ordinantur castra, recensent man-
siones, quas ita uocant, Israelitarum,
mittunt exploratores ad terram Cha-
naan, commemorantur uaria discrimi-
na, quæ acciderunt Israelitis in de-
serto, & interponuntur quædam Le-
uitica & politica. Hæc omnia, quia
pertinent ad constitutionem Israeliti-
cæ Reipub. in Christum respitiunt.
Nam Israelitica Reipub. fuit in hunc
usum instituta, ut promissiones & cõ-
tiones de Christo in ea conseruarentur.

DEUTERONOMIUM

manifeste continet promissionem de
Propheta post Mosen uenturo, in cui-
us ore Deus se uerba sua positurum
dicit, qui propheta non alius est, quæ
Christus. Etsi autem Moses uidet casu
quodam in mentionem huius promissio-
nis incidisse, tamē si probe obserues,
non

non est hoc ὁδὸν πᾶρεργον, sed totius li-
bri caput. Repetitur in eo libro, & ex-
plicatur lex: finis autem legis (inquit
Paulus) est Christus ad iustificatio-
nē omni credēti. Maiora em̄ et graui-
ora exigit lex, q̄ homo peccato cor-
ruptus p̄ficere queat. Promittit̄ ergo
Propheta, uidelicet **CHRISTVS**
qui fungatur quidem doctoris offi-
cio, sicut & Moses fungebatur: non
autem qui terreat & occidat, sed qui
consoletur & uiuificet auditores. Ita-
que quo rectius & copiosius explica-
tur lex, eo magis homines à lege ad
Christum ablegantur.

Sunt, qui sentiunt, Mosen esse au-
torem libri **IOB**. Visum est igitur
nobis, ut de hoc libro post Pentateu-
chū Mosis dicamus. Maluimus enim
in dicenda sententia de libris sacræ

A V

scripturæ, eum ordinem seruare, quo
initio conscripti uidentur, & quem
res gestæ indicant, quàm quem uul-
gatæ editiones sequuntur. Hic liber
tractat præcipue hanc quæstionem:
Num Deus affligat hominem iustū.
Ac nihil minus uidetur, quàm ut ali-
quid de Christo dicat; sed quemad-
modum lex ipsa, ita exemplum Iobis,
& status disputationis eius, in solum
Christum respiciunt. Iob enim, etsi
præfertur iusticia ipsius omnibus ho-
minibus in terra, tamen obiectus seue-
ro iudicio Dei, tantum abest, ut natu-
ra sua iustus inueniatur, ut etiam in
Deum ipsum cōtumeliosus sit, & bla-
sphemus. Vnde ergo & ante conse-
cutus est iusticiam, & postea amissam
iterum recuperauit? Certe non aliun-
de quàm ex eo semine, quod promissio-
sione

sione Dei contritum erat caput ser-
pentis, & in quo benedicendæ erant
omnes gentes. Hoc probant holocau-
sta, quæ Iob pro filiis & amicis obtu-
lit. Holocausta enim fuerunt inter pa-
triarchas doctrina fidei in Christum
uenturum. Disputatio autem, num
Deus affligat iustum tota ex Christo
pendet. Nullus enim hominum ius-
tus est, nisi Christus, & quem Chri-
stus iustificauerit. Quare quemadmo-
dum Deus immisit afflictiones Chri-
sto filio suo, non propter ipsius iniu-
sticiam, à qua alienissimus erat, sed
propter aliam causam, uidelicet, ut
his afflictionibus alienam iniustici-
am expiaret: ita immittit aliquoties af-
flictiones credentibus in Christum,
non propter peccata ipsorum, quia
iam sunt propter Christum remissa,

sed propter alias quasdam causas, ni-
mirum, ut uel fides eorum probetur,
uel ipsi in officio contineantur, uel,
exemplo sint, quanta seueritate Deus
puniturus sit impios, uel ut maiorem
mercedem in coelo cōsequantur. Vi-
des igitur etiam Iobis libellum, cuius
Moses scriptor esse dicit, Christum
docere.

IOSVA, trañcit Iordanem, ex-
pugnat urbem Iericho, uincit reges
Chananaeos, accipit regna terre Cha-
naan, & distribuit ea in familias Israe-
lis. Hoc publicum est testimonium,
quod Deus seruauerit promissionem
suam, qua recepit se posteris patriar-
charum daturum terram Chanaan.
Sed quam ob causam promisit & de-
dit eis hanc terram? Num ut ociosi &
ignauī fruerentur alienis urbibus &
agris,

agris, & caperent ex eis externam tantum & corporalem uoluptatem? Nil minus, sed ut conseruarent in sua politica predicationem de semine Abrahamæ promisso, qui est IESVS CHRISTVS, seruator noster, & propagarent eam ad posteros suos donec ueniret ipse, & promissam salutem absolueret. Quare cum legis librum Iosuaë, non existimes te terrenas tantum uictorias, sed multo magis coelestem institutionem cõtionis de Christo legere.

In libro LV DICVM, describitur progressus Israeliticę Reipub. sub ijs principibus, qui post Iosua domini sunt in Israel, autoritate magis, q̃ imperio, quos in principatum extulerat, non humana electio, sed diuina miracula. In qua descriptione, etsi nul

Ia fit manifesta mentio promissionis
de Christo, tamē cum recitatur quā
misericorditer & mirabiliter Israeli-
tæ, internitionem potius, propter im-
pietatem suam, quā salutem meriti,
ē manibus & tyrannide hostium suo-
rum liberentur & seruentur, non ob-
scure significat Spiritus, Deum con-
seruare Rempub. Israeliticam eadem
causa, qua instituerat eam, uidelicet
propter Christum filium suum, ut es-
set certa gens, in qua promissiones de
ipso predicarentur, donec hominem
assumeret, & prædicaret ipse Euange-
lion suum.

Libellus R V T H, continet par-
tem Genealogiæ Davidis, quæ ab E-
uangelista translata est in Genealogi-
am Christi, ut perspicue uideas etiam
hunc libellum quamuis paruum, in
Christi

Christum respicere.

In libris REGVM & PARALIPOMENON, instituitur regnum in Israel. Aristocratia mutatur in Monarchiam. Regnum transfertur à familia Saulis, in familiã Davidis, ædificatur templum Hierosolymitanũ. Regnum diuidit̃ in duas partes, quarũ altera uocatur, regnum Iuda, altera regnum Israel: recensentur successiones & res gestę regum utriusq; regni, usq; ad deualtationes eorum, Assiriacam & Babyloniam. Sed in hac tot & tantarum rerum turba inuolutum cõtinetur, quod est caput & summa, uidelicet promissio de Christo, quæ ad Dauidem dicta est. Cum em̃ initio promissio de semine mulieris, hoc est, de Christo, translata sit ad familiam Abrahamæ, circumscribitur pau

Io post familia Iudæ. In libris autem
Regū circumscribitur ea promissio
in familia Davidis, nec Christus de-
inceps in alia familia, q̄ Davidis que-
rendus est. Suscitabo, inquit Dñs, se-
men tuū post te, quod egredietur de
utero tuo, & firmabo regnū eius. Ipse
ædificabit domum nomini meo, et sta-
biliam thronū regni eius usq̄ in sem-
piternum. Ego ero illi in patrem, &
ipse erit mihi in filium. Hoc maximū
hoc præstantissimum, hoc summum
est, è quo instauratio regni in Israel,
ædificatio templi Hierosolymitani,
successio regum, uictorie regū, & reli-
qua oīa in imperio Israelitico pendēt.
Hęc promissio fuit gnomon & canon
oīm, que sequuntur prophetarum. Et
hac promissione texuerunt prophete
contiones suas, quas habuerunt opti-
mas

mas & præstantissimas. Ex hac promissione consecuti sunt perpetuam iusticiam & salutem, quotquot pñ eam fide acceperunt. Quare hæc promissio merito tenet in lectione librorum Regum & Paralipomenon, primas, medias, & postremas.

Porro inter Prophetas, qui promissionem de Christo, quæ ad Davidem dicta est, contionibus & scriptis suis illustrarunt, principem locum tenet David ipse, in Psalterio suo, cuius carminibus diuinitas, humanitas, passio, mors, resurrectio, dominatio, regnum & maiestas Christi, sic celebrantur, ut cum publica carmina passim cantari soleant, fieri non potuerit, quin in uniuerso Israelitico orbe nihil fuerit peruulgatius Christo. Etsi enim non omnes Psalmi eodem argu

B

mento cōstant, nec omnes expresse de
Christo canūt, precipuū tñ & eximiū,
in toto Psalmorum libro est **CHRIS-**
TVS DOMINVS noster.

Salomoni tres libelli adscribūtur:
PROVERBIA, ECCLESIA-
STES, & CANTICVM
Canticorū. In Prouerbijs primum ex-
tat clarissima cōtio, nomine sapientię,
de uerbo Dei æterno, quo omnia con-
dita sunt, & gubernantur, quod est
IESVS CHRISTVS, Domi-
nus & seruator noster, Deinde hic li-
ber continet egregias *γνώμας* quibus
docet partim timorē Dei & fidem in
Deum, partim honestos mores in hu-
mana uita. At quam habebis fidem
Deo? & quos honestos mores, Deo
acceptos, sectaberis absq; Christo.

ECCLESIASTES quærit in
quor

quouis uitæ genere & hominum in-
stituto firmam in hoc seculo foelicitatem,
sed non inuenit nisi uanitatē. Ita-
que huc tandem peruenit, ut pronun-
ciet, homini nihil melius esse, quam
Deum timere, & mandata eius obser-
uare, ut quicquid in hoc seculo accide-
rit, homo tamen in iudicio Dei con-
stet. Sed quomodo Deum timebis,
quomodo mandata eius obseruabis,
quomodo in iudicio Dei constabis,
ut ueram, firmam & perpetuam foeli-
citatem consequaris, absq; Christo?
Quare nisi te hic libellus ad Christū
amandauerit, non uideo, quem coele-
stem fructum ex eo capere queas.

CANTICVM Canticorum,
carmen est eucharisticon, quo agun-
tur gratiæ Deo, quod ornauerit Israe-
liticam Politicam maximis beneficijs,

B ij

Regno & sacerdotio, hoc est, optimis legibus, quibus externa Respub. administratur, & diuinissimis sacris, quibus uerbum Dei, ac præcipue promissiones de Christo, annuntiantur, ut homines sciant, unde debeant petere reueram iusticiam & salutem. Quibus beneficijs nihil potest homini, nec maius nec præstantius contingere. Sed quid putasne Spiritum sanctum in encomio corporalis & caduci regni Israelis obliuisci spiritualis & perpetui regni Christi? Magna quidem ornamenta habuit externum regnum Israelis, sed multo maiora habet regnum Christi, quod in fine huius carminis munitur muro & propugnaculis, ornatur tabulis cedrinis, & donatur ei pax & tranquillitas. Hoc est ministerium Euangelij in totum orbem

orbem uulgati, & uarietas donorum,
Spiritus sancti, ac perpetua foelicitas
propter Christum. Vide, in paruo li-
bello quam praeclara sunt praekoniam
de Christo & regno eius?

Sed sume mihi in manus Prophe-
tas, quorum maxima oim cura in hoc
uersat, ut promissionem de Christo,
quae ad Dauidem dicta est, doceant,
explicent, amplificent & urgeant. Etsi
em uaticinant, alij de exilio Assyria-
co, alij de exilio Babylonico, & alijs
de rebus: solus tamē CHRISTVS
scopus est, ad quem oēs contiones eo-
rum intentæ sunt. Non enim sentien-
dum est, quod cum aliquoties paucis-
simis uerbis de Christo, pluribus au-
tē uel de impietate populi, uel de uen-
turo interitu regni Israelitici contio-
nantur, faciant mentionē Christi tan-

B iij

tum per occasionē, & quasi ἐν παροδείῳ
sed siue arguunt impietatem populi,
ad cognoscendum Christum hortan-
tur, ut populus ab impietate resipis-
cat, et querat in Christo remissionem
impietatis & iusticiam: siue uaticinan-
tur de uentura Israelitici regni uastita-
te, consolantur pios prædicatione Chri-
sti & regni eius, quod perpetuo per-
manens nunquam interibit.

Porro inter Prophetas, quorum
scripta post Dauidem extāt, ES AI,
AS iure & merito regnat. Primum
enim coniunctus est Christo, non tan-
tum fide, sed etiam propinquitate san-
guinis. Vocat eū CHRISTVM
patruelem suum. Putant autem Amos
patrem Elaiæ fuisse, fratrem regis A-
maziae, e cuius linea Christus natus
est. Deinde Esaias scripsit de Chri-
sto, &

sto, & regno eius, non solum plures
contiones quam alij Prophetæ, sed et
tiam clariore ferè & illustriore, quæ
Euangelistæ, ideoque magis Euange
lista quam Propheta dicendus esset.
Hunc igitur legamus, hunc ediscamus.
Ille se profecisse sciat, cui Esaias ualde
placebit.

Paulo ante Esaiæ tempus, fuit Pro
pheta IONAS, quemadmodum in
ultimo libro Regum, capite decimo
quarto scriptum est. In quo Propheta,
non solum hoc quod missus est ad Ni
niuem, significauit diuulgationem Eu
angelij Christi inter gentes, uerum
etiã quod fuit tribus diebus & tribus no
ctibus in uentre Ceti, aduibravit mor
tem & resurrectionem Christi: id quod
ex contione Christi notius est, quam
ut pluribus hic cõmemorari debeat.

B iiij

Non longe post Ionam uidetur fu-
isse Propheta N A H V M, qui con-
solatur afflictos Israelitas duobus ar-
gumentis: altero quod Deus deiectu-
rus sit potentiam Assyriorum, qui e-
rant hostes Israelis: altero quod De-
us daturus sit regno Iuda prædicato-
res pacis (sicut & Elaias contionatus
est) & restitutus dies festos. Quod
non tam respicit ad tempus Ezechie,
quàm ad tempus Christi & Aposto-
lorum eius, quo uera pax & læticia
annunciata est per Euangelion toti or-
bi terrarum.

Elaiæ autem *σὺγχρονοί* fuerunt Ose-
as, Amos, & Micheas, quorum unum
hoc propositum fuisse, ut docerent
Christum & regnum eius, libelli eo-
rum perspicue testantur.

OSEAS initio concionum sua-
rum

despondet
rum despondet Israelitas Domino
Deo nostro in iusticia & iudicio, in
misericordia & miserationibus, ac re-
conciliat eos Dauidi regi suo. In fine
autem minatur morti magna seuerita-
te interitum. Ero, inquit, mors tua
o mors, ero morsus tuæ inferne. Hæc
cum de Christo & regno eius intelli-
genda sint, manifestum est spiritum
Christi primas & nouissimas partes
in Osea tenere.

AMOS concludit Prophetiã
suam insigni uaticinio de regno Chri-
sti, ut clare appareat, qd etsi alioqui
totus est seuerissimus reprehensor,
tamen hoc unum agat, ut Christus cog-
noscat.

Quid uero dicã de MICHEA:
Dignissimus est, cui omnes assurga-
mus. Non solum em̄ promittit Chri-

B v

stum uenturum, nec exponit tantū beneficia regni eius, sed etiā indicat nobis locum natiuitatis eius, Tu Bethlem, inquit, Ephrata, paruula es in millenarijs, seu præfecturis Iuda: Ex te mihi egredietur, qui sit Dominator in Israel, & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis.

Iisdem temporibus putant etiā IOELEM fuisse, quem de regno Christi uaticinantē Apostolus Petrus tanti fecit, ut ex eo primam suam contionem in die Pentecostes texuerit.

Post hos Prophetas sequuntur ABACUC, SOPHONIAS, ABDIAS, IEREMIAS, & Ezechiel. Ac inter hos Abdias inuehitur aduersus Edomitas, quibus afflictio Israelitarum magnæ erat uoluptati. Alij autem uaticinantur de Babylo
nica

nica vastitate urbis Hierusalem. Sed
quid? Num hoc tantū uolebāt? Num
in hoc tantum intuebantur? Minime
omnium, sed reprehendunt impios,
& minantur eis captiuitates & deua-
statiōes, ut territi supplicijs resipiscāt,
& Christum agnoscant. Consolantur
autem pios, ut in tot aduersis omnem
spem suam in Christo certissime uen-
turo ponant. Nam singuli horū Pro-
phetarū, sua habent uaticinia de Chri-
sto, quæ longum esset hic recensere.

Ad DANIELEM uenio, quē
magis miraculum quā Prophetam dix-
eris. Is enim tam insigni spiritu prædi-
tus fuit, ut non solum uiderit uentu-
rum regnum Christi, quod & perpe-
tuo constet, & omnia alia regna de-
struat, uerum etiam numerauit hebdo-
madas annorū, quibus Christus uen-

turus erat. Et quemadmodum ante
Michæas indicauit locum natiuitatis
Christi, ita Daniel indicat tempus e-
ius, quod ut maxima fuit consolatio
piorum, qui fuerunt tunc oppressi ua-
rijs calamitatibus, ita nobis certissi-
mum est testimonium, quod in quem
credimus, IESVM filium Mariæ,
is uerus sit CHRISTVS seruator
noster.

ESDRAS & NEHEMIAS
reducunt populum è Babylonica cap-
tiuitate, ac instaurant ciuitatem Hieru-
salem & templum, politica uidelicet
& ecclesiastica, quibus adiutores &
hortatores sunt Prophete **AGGÆ-
VS & ZACHARIAS**. Hęc aut
beneficia contigerunt Iudæis diuina
clementia, non ad eum finem, ut Iudei
externa tranquillitate fruerentur, sed
ut appro-

ut appropinquante aduentu Christi,
Bethlehem staret, in qua Christus na
sceretur, & Zion ac Hierusalem ædi
ficata essent, in quibus Christus Euan
gelion suum prædicaret, & é quibus
Euangelion in totum orbem diuulga
retur, iuxta uaticinia Esaiæ, Micheæ,
& aliorum Prophetarum. Nam quòd
instauratio Iudaicæ politiaẽ ex tendat,
haud obscure testantur Aggæus & Za
charias, quorum ille manifeste dicit,
breui fore, ut ueniat Christus; hic ad
ducit Christum insidentem in asina et
pullo asinae, ac uendit ipsum triginta
argenteis, præterea percutit ac confi
git eum, sed mox extollit eum in uicto
rem & dominatorem oim gentium.

Quæ in Historia ESTER scribun
tur, contigerunt in Monarchia Persi
ca, post reditum Iudæorum é Babylo

ne, sed ante completam instaurationē
tēpli. Hic libellus, etsi nihil de Chri-
sto uerbis loquitur, finis tamen eius
historiæ in Christum respicit. Deus
enim admirabiliter propulsauit peri-
culum, quod in omnes Iudæos, qui re-
liqui adhuc erant in Persia, intende-
batur, ut hoc exemplo consolaretur e-
os, qui domum redierunt, & excitaret
eos, quo fidenter et alacriter pergerēt
in restauranda ea politia, in qua Chri-
stus predicaturus esset Euangelion, &
inchoaturus regnum suum,

MALACHIAS recensetur ul-
timus inter prophetas, qui non solum
ducit Dominatorē Christum ad tem-
plum suum, sed præmittit etiam An-
gelum, qui est Iohannes Baptista, &
diuulgat Euangelion eius inter om-
nes gentes, Magnum, inquit, no-
men

men meū in gentibus, dicit Dñs Ze-
baoth. Quid plura? Solus CHRIS-
TVS est omnium Prophetarum
cura, cogitatio, propositū & finis. Et,
ut Petrus ait, omnes Prophetæ à Sa-
muele ac deinceps, quotquot locuti
sunt, annunciauerunt dies Christi.

Quę cum ita se in libris Veteris te-
stamenti habeāt, quid attinet nunc de
singulis Noui Testamenti libris di-
cere? Hi enim omnes quęadmodum
aperte & uere, ea quę ante de Christo
promissa & præmonstrata fuerunt, in
IESVM filium Marię, natum de
familia Abrahę & Davidis, referunt,
ita tam perspicue de Christo prædi-
cāt, ut qui in eis non uideat Christū,
nihil uideat. Quare manifestum est,
hunc unum & solum esse totius sacrę
scripturę finem, ut doceat & illustret

Christum, ac proponat eum nobis fi-
de accipiendum.

Amabo autem te, quid est Chri-
stus, & quem nobis fructum affert?
Malo hoc Pauli quam meis uerbis di-
cere: Christus, inquit, factus est no-
bis à Deo sapientia, iusticia, sanctifi-
catio & redemptio. Si enim uere de
Christo existimare uoluerimus, ne-
quaquam putandum est, Christum es-
se aut terrestrem Monarcham, qualem
Iudæi Messiam suum somniant, aut
nouæ legislatores, qualem non tam
Mahumetes, quam turba Monacho-
rum & hypocritarum finxerunt. Non
dubium quidem est, quin Christus
legem pharisaicis delirationibus ob-
scuratam, perspicue interpretatus sit,
sed ea lex ante erat lata, & à Mose quo-
que ipso ac Prophetis exposita. Alij
sentiunt

sentiunt Christum esse spectatorem
et iudicem humanorum meritorum,
Ac Christus uere quidem est iudex
uiuorum & mortuorum: non iudic
cat autem secundum legem uel Mo
saicam uel Romanam, sed secundum
Euangelion suum, ut qui credide
rit Euangelio, seruetur, qui autem
non crediderit condemnatur. Alij
de officio Christi multo abiectius
sentiunt. Putant enim Christum de
caelo missum, ut quod lex pluribus
uerbis explicat Christus, in paucio
ra conferret. Hi non habent CHR I
S T V M sublimiorem, quam breuem
concionatorem. Sunt qui docent,
eum uenisse, ut religionem sanctam
Dei transferret ad gentes: qui etsi
aliquid dicunt, non tamen diserte
exponunt, quid sit CHRISTVS,

C

quod præcipuum eius officium, et
quem fructum ex ipso capere possi-
mus. Non enim descendit è cælo,
ut uel terrenas opes afferret, uel
precepta politicæ & monasticæ ui-
tæ daret. Maiora & excellentiora
in Christo requirenda sunt. Postq̃
em̃ homo peccato corruptus, ami-
sit ueram cognitionem Dei & salu-
tem suam, proposuit Deus humano
generi CHRISTVM filium su-
um, primū, promissionibus, quem
admodum ante pluribus indicaui-
mus, deinde incarnatione, sic enim
loquuntur, ut in ipso patefieret, ac
per ipsum homini reconciliaretur.
Etsi enim maiestas Dei intelligitur
aliquo modo ex hac conditarum re-
rum magnitudine, motu, disposi-
tione, constantia, uulitate, pulchri-
tudine

tudine & temperatione: potentia
tamen Satanæ propter peccatū tan-
ta est, ut hanc cognitionem homi-
ni facile excutiat. Promissus igit &
missus est filius Dei in hūc ulum,
ut morte sua expiaret pctā nostra,
& resurrectione sua restitueret nos
vitæ ac salutis nostrę, ex quo agno-
sceremus propitiam Dei patris vo-
luntatem erga nos: nimirum q̄ De-
us non uelit nos cōdemnare, sed ser-
uare propter Christum filium suū.
Quotquot em̄ fide accipiunt filiū
Dei, hi accipiunt unā cum ipso the-
saurum oīm cœlestium bonorum.
Nam redeūt cum Deo in gratiā, iu-
dicant̄ coram Deo iusti, adoptant̄
in filios Dei, & cōscribuntur in he-
redes cœlestis regni. Hic est usus,
hoc est officium Christi, quo nihil

¶ ¶

potuit humano generi magis salu-
tare contingere.

Cum igitur uniuersa, tam ueteri
quæ noui testamenti scriptura sit cer-
tissime ueritatis. & precipue doce-
at, explicet, illustret **IESVM**
CHRISTVM filium Dei, qui
solus est iusticia, uita & foelicitas
nostra, agite dum, expergiscamur,
cōsulamus utilitati nostrę, incūba-
mus toto pectore in hanc scrip-
turā.

Hic portus, hoc perfugium no-
strum sit, ut quam nulla humana,
nec potentia, nec sapientia, nec in-
dustria, nec iusticia dare potest sa-
lutē, in **IESV CHRISTO** fi-
lio Dei, quem hæc scriptura
docet per fidem reperie-
mus, Amen.

SVMMA

S V M M A
T O T I V S S A C R Æ S C R I
pturæ, librorum uidelicet **V e t**
r i s & N o u i T e s t a
menti.

Docent nos libri ueteris **D E V S**
Testamenti, Deum il-
lum, quem coluerunt
Abraham, Isaac, & Ia-
cob Hebræi, solum uerum esse De-
um, eumq; omnipotentē & æter-
num: qui propter bonitatem suam,
uerbo suo cœlum & terram, & que
in eis sunt, creauit: à quo oia proce-
dunt, sine quo nihil quicquam est:
iustum & misericors: quicq; oia o-
peretur in omnibus secundum uo-

C iij

luntatem suam: cui non liceat dice-
re, quare sic uel sic faciat.

*Creatio. o-
n. n. n. n.*

Adhæc, ipsum hunc Deum cre-
asse Adam primum hominem ad
imaginem & similitudinem suam,
dominumq; eum constituisse om-
nium creatorum in terra. Qui qui-
dem Adam, inuidia & fraude Dia-
boli, creatoris sui p̄cepto non o-
bediens suo peccato, peccatum in-
mundum inuexit tale, tantumq; ut
nos secundum carnē ab ipso p̄geni-
ti, natura filij iræ simus, & ob id
morti, damnationi, iugo & tyran-
nidi diaboli obnoxij reddamur.

Peccatum.

*Promissus
Christus.*

Porro autē promissum fuisse a
Deo patre semē illud bñdictum IES-
VM CHRISTVM filiū su-
um saluatorē nostrū, ipsi Adę, A-
brahę, Isaac, Iacob, Dauidi et reli-
quis

quis patribus, qui à peccatis & tyrannide diaboli liberaret eos; qui uia fide huic p̄missioni crederet, ipsiq; IESV CHRISTO fiderent, liberationem hanc ab ipso & per ipsum sperantes. Est autem hæc promissio sæpissime repetita in libris ueteris testamenti.

Interea aut dū à patribus expectabatur promissa salus & liberatio, q̄d ea est hominū natura, tam superba atq; a deo corrupta, ut non libenter ipsi uelint se agnoscere peccatores, quibus promisso salutari sit opus, legem scriptā in tabulis lapideis datam fuisse à Deo per Moysen, ut per eā agnito peccato, & cordis humani malicia ardentius sitirent hoīes CHRISTI aduentū, qui ipsos à peccatis redimeret, q̄d sacrificia &

Lex siue Decalogus.

hostia non præstabant, erant enim
umbre & figure ueræ oblationis
CHRISTI, qua peccata omnia
obliteranda erant & abolenda:

*Christus de-
us in ualor
uenit.*

ac sacrificijs

Novi autem testamēti libris do-
cemur, **CHRISTVM** illū pro-
missum (qui est super omnia Deus
benedictus in secula) & in libris
ueteris testamenti adumbratū sacri-
ficijs ac figuratum, missum tandem
a patre fuisse eo tempore, quod a-
pud se constituerat, eo inquam tem-
pore quo abundabat omnis iniqui-
tas. Missum aut et incarnatum, non
ex bonis cuiuscūq; operibus (nam
omnes erant peccatores) sed ut ue-
rax, abundātes gratiæ suæ diuitias,
quas promiserat, exhiberet, & se-
cundū misericordiam suam saluos
nos faceret.

In

In nouo igitur testamēto planis- ^{agnus}
sime ostendit, q̄ IESVS CHRI ^{Hostia.}
STV Suerus agnus, & uera mun-
di hostia uenit, ut nobis pacem cū
patre conciliaret (ipse enim est pax
nostra) lauando nos a peccatis no-
stris in sanguine suo: & liberaret a
seruitute Diaboli (cui peccādo ser-
uiebamus) in filiosq; Dei adopta-
remur per ipsum, coheredesq; eius
efficeremur.

Vt autem singulare hoc & max ^{Spiritus}
imum Dei beneficium erga nos ag ^{sanctus}
noscamus, dat nobis Deus spiritū
suum sanctum, cuius fructus & do-
num est fides in Deum & CHRIS-
TVMEIUS. Nam sine spiritu
sancto quo signamur, neq; crede-
re possumus Deum patrem misis-
se MESSIAM, neq; IESVM

C V

Charitas.

*Iustificatio
et sanctifica-
tio.*

esse CHRISTVM: nullus enim
(inquit Paulus) dicere potest, DO-
MINVS IESVS, nisi in spiri-
tu sancto. Idem spiritus testatur spi-
ritui nostro, quod sumus filij Dei,
& diffundit in viscera nostra eam
charitatem, quam describit Paulus
Corinthijs. Præterea spem, quæ est
certa vitæ æternæ expectatio, cu-
ius idem ipse arrabo est & pignus,
nobis impartitur & alia spiritualia
dona, de quibus Paulus ad Gala-
tas. Per hanc itaque in CHRIS-
TVM fiduciam & fidem, quæ
per charitatē operat̄, & se charita-
tis opibus exerit, ad ea hominem mo-
uēs, iustificamur & sanctificamur:
id est, Deus & Pater Dñi nostri IESVS
Christi (qui et pater noster ef-
fectus est per ipsum fratrem no-
strum).

strū) nos pro iustis & sanctis ha-
ber, sua gratia, non impuās nobis
ad gehennam delicta nostra.

Venit deniq; **CHRISTVS**
ipse ut nos per ipsum sanctificati et
purificati a peccatis, uoluntatem e-
ius operibus bonis sectantes, quæ
carnis sunt, abnegemus, ac libere
seruiamus ei in iusticia & sanctita-
te omnibus diebus nostris, & ut p
bona opera (quæ preparauit Deus
ut ambularem in illis) nos osten-
damus ad hanc gratiam uocatos:
quæ quidem bona opera, qui non
habet, testatur se fidem in **CHR I**
S T V M non habere, quale in ille
in nobis requirit.

Ad eū oportet nos accedere, &
alacri aīo ipsum sequi, ut nos doce-
at: Est eī Magister noster, cuius et

Bona opera

*Christus
magister*

Pon'ifex:
Mediator.
Aduocatus.

humilis corde. Exemplar nostrū
ā quo discere oportet normam re-
cte uiuendi. Noster præterea Epi-
scopus & summus Pontifex, unus
mediator Dei & hominum, qui
nunc ad dextram Dei patris sedet,
nobis aduocatus factus, orans, in-
terpellansq; pro nobis: qui procul
dubio impetrabit, quod uel ab ip-
so, uel ipsius nomine ā Patre petie-
rimus: si modo petentes, ita illum
facturum esse crediderimus: sic e-
nim promisit. Ne igit; dubitemus,
si quādo peccauerimus, cum poeni-
tētia (ad quā nos initio statim suæ
predicatiōis inuitat & incitat) eūq;
fiducia accedere ad thronū gratiæ
eius: credentes q; misericordiā cō-
sequuturi sumus, nā ideo uenit ut
pētōres sua gratia saluos faceret.

Hic

Hic nimirū est **CHRISTVS** *Iudicium:*
IESVS, qui post interfectum spi-
ritu oris sui hoīem peccati, sedebit
in maiestate sua oēs iudicaturus, &
redditurus unicui propria corpo-
ris prout gessit, siue bonū siue ma-
lum: dicturusq; est ijs qui à dextris
erunt, qui in hoc mundo futura bo-
na expectauerint: Venite benedi- *Vita eterna:*
cti patris mei, possidete paratū vo-
bis regnū à constitutione mundi.
illis autem qui à sinistris: Discedite
à me maledicti in ignem eternum, *Ignis eter-*
qui paratus est diabolo & angelis *num.*
eius. Tunc vero finis erit, cum reg-
num Deo & patri tradiderit.

Hæc ut cognoscamus, bonitate
per spiritum eius sanctum tradita
sunt nobis sacra Byblia: ut cogno-
scamus inquam & credamus unum

solum esse Deum uerum, & quem
misit IESVM CHRISTVM
utq; credentes, uitam habeamus in
nomine eius.

Præter hoc fundamentum ne
mo aliud potest ponere. Oportet
Paulus eum anathema esse, qui alie
am fidem & salutem annunciauerit,
quàm per IESVM CHRIS
TVM: etiamsi fuerit angelus
de cœlo. Quoniam ex ipso & per
ipsum & in ipso sunt omnia:
cui cum Patre & Spiritu san
cto honor & gloria, in
secula seculorum,
Amen.

FINIS.

Fe 2869 2

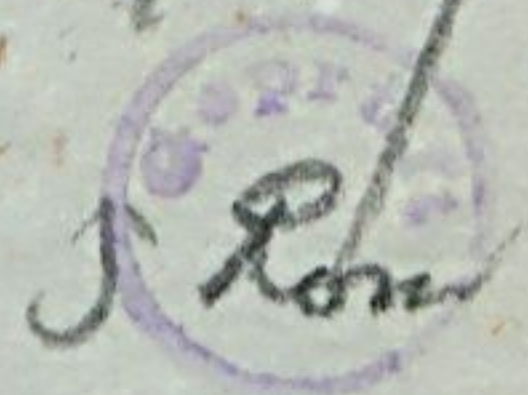
ULB Halle

3

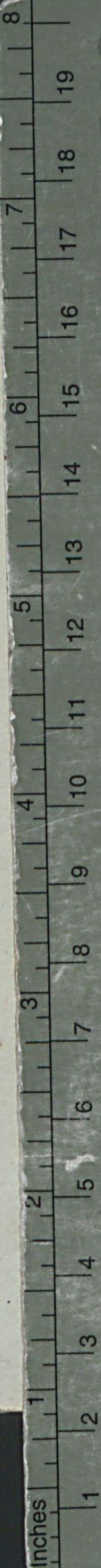
006 639 453

Hc 509

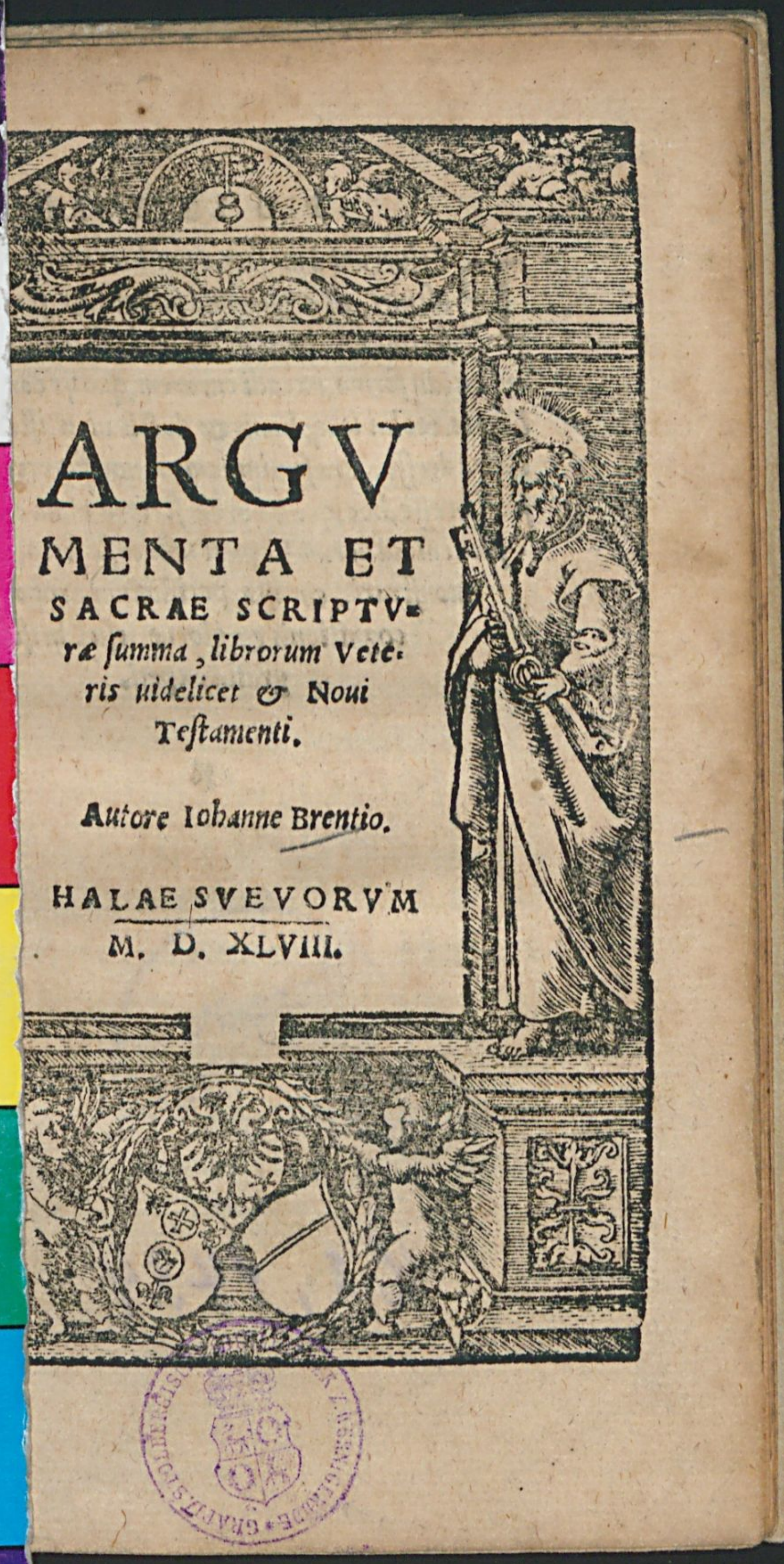

B.I.G.

Farbkarte #13

Centimetres

Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black

ARGV
 MENTA ET
 SACRAE SCRIPTV-
*ra summa, librorum Vete-
 ris uidelicet & Noui
 Testamenti.*

Autore Iohanne Brentio.

HALAE SVEVORVM
 M. D. XLVIII.

